

## **ВІДГУК**

офіційного опонента

**докторки юридичних наук, професорки, професорки кафедри цивільного  
права та процесу Державного вищого навчального закладу  
«Ужгородський національний університет»**

**Менджул Марії Василівни**

на дисертацію

**Павловського Олександра Сергійовича на тему «ДОГОВІР ПОСТАВКИ  
МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ЗА УЧАСТЮ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН  
ВІДПОВІДНО ДО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ»,**

подану до захисту у разову спеціалізовану вчену раду Національного  
юридичного університету імені Ярослава Мудрого  
на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право,  
за спеціальністю 081 Право

**Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження.** У зв'язку із повномасштабною війною в Україні, загрозами територіальної цілісності та незалежності нашої держави, необхідністю захисту свободи та прав громадян питання гарантування належних умов для функціонування Збройних сил України є вкрай актуальним. З огляду на це, доволі вчасним є аналіз договорів поставки матеріальних ресурсів за участі військових частин. Дане дослідження акцентує увагу на важливості розумінні правової природи правовідносин, що виникають при укладенні договорів за участю військових частин, які регулюються не тільки адміністративно-правовими, а й цивільно-правовими нормами.

В умовах активізації після 24 лютого 2022 року волонтерських рухів та ініціатив, спрямованих на підтримку військовослужбовців, необхідним є і аналіз тих договорів, які передбачають передачу матеріальних ресурсів від приватних суб'єктів безоплатно військовим частинам.



Важливого значення набуває і дослідження питань притягнення військових частин до цивільно-правової відповідальності як учасників договірних відносин, що також окремо проаналізовано у роботі.

Автор аналізує питання, які виникають у практичній діяльності військових частин щодо забезпечення їх матеріальними ресурсами, що дозволило розробити пропозиції для подальшого удосконалення законодавчих норм.

Крім того, дисертаційне дослідження, присвячене аналізу правових аспектів проблем, пов'язаних із визначенням правового регулювання відносин за участю військових частин, правосуб'єктності та правового статусу військових частин, особливостей укладення договірних правовідносин за участю військової частини, їх виконання та правових наслідків невиконання/неналежне виконання покладених обов'язків на учасників визначених правовідносин.

Таким чином, дослідження є важливим кроком у формуванні приватно-правової позиції щодо регулювання набуття майнової основи суб'єктів публічного права із спеціальною правоздатністю та особливими функціями.

Дисертаційне дослідження Павловського О. С. виконане в узгоджені із планом науково-дослідних робіт кафедри цивільно-правової політики, права інтелектуальної власності та інновацій університету у межах державної цільової комплексної програми «Проблеми вдосконалення правового регулювання особистих немайнових та майнових відносин в Україні» (номер державної реєстрації 0111U000963).

**Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх новизна.** Метою даного наукового дослідження є визначення участі військових частин у договірних зобов'язаннях, як самосійного учасника цих відносин (на прикладі договору поставки матеріальних ресурсів).

Автор дисертації успішно досяг визначеної наукової мети, що призвело до розробки пропозицій змін та доповнень до національного законодавства,



які відповідають сучасним потребам у сфері гарантування національної безпеки України. Виконання поставлених завдань відображено як у змісті дослідження, так і у висновках, які сформульовані на основі дослідження.

Об'єкт та предмет дослідження були коректно визначені згідно з науковими цілями, що дозволило автору досягти поставленої мети та завдань дослідження. Об'єктом дослідження автором було визначено комплекс суспільних відносин, що виникають при укладенні договору поставки матеріальних ресурсів за участю військових частин, а предметом – правове регулювання договірної діяльності військових частин Збройних сил України.

Форма, зміст та науковий стиль роботи свідчать про професійність дисертанта, вміння опрацьовувати значний об'єм наукових джерел, національні нормативно-правові акти, принципи міжнародних договорів, а також судову практику. Автор підтвердив у роботі вміння складати на основі опрацьованого матеріалу власні теоретичні висновки, розробляти рекомендації.

**Достовірність і наукова новизна одержаних результатів.** Це дослідження вирізняється своєю оригінальністю, цілісністю та високим рівнем наукового підходу до сформованих висновків та розробці пропозицій. Дисертація Павловського О. С. є самостійним науковим твором доробком із системним застосуванням різних методів. У своїй роботі автор використав широкий спектр наукових джерел, українського законодавства, а також практики і позицій Верховного суду.

Дисертація відповідає вимогам, встановленим Міністерством освіти і науки України, має чітку структуру, яка включає анотацію, вступ, основні розділи та висновки. В роботі автор демонструє свою професійність, здатність до наукового подання матеріалу, а також юридичною коректністю та зрозумілістю мови, здатністю підтримати наукову дискусію.

Так, у *першому розділі* дисертації «Правова характеристика цивільних відносин у сфері забезпечення матеріальними ресурсами військових частин Збройних сил України» проаналізовано стан та тенденції правового



регулювання відносин за участю військових частин, ознаки юридичної особи суб'єкта публічного права – військової частини, правосуб'єктність військових частин як учасників цивільних відносин, правовий статус суб'єктів правовідносин із постачання матеріальних ресурсів за участю військових частин.

Дисертант робить правильний висновок, що майнові відносини військових частин є предметом регламентації норм адміністративного та цивільного права, а отже, до діяльності військових частин застосовуються комплексні інститути права, а тому і правосуб'єктність визначається залежно від виду відносин, у яких військова частина приймає участь. Крім того, слушним є висновок, що специфіка цивільної правосуб'єктності військової частини полягає в тому, що оскільки військові частини створюються не для участі в цивільних правовідносинах, а для забезпечення обороноздатності держави, то участь в цивільних правовідносинах носить для військових частин вимушений, допоміжний по відношенню до основної діяльності характер, і вони не можуть використовувати свою правосуб'єктність в супереч визначеним цілям та не повинні мати широких можливостей для зайняття прибутковою діяльністю.

Обґрунтовується позиція про закріплення у чинному законодавстві дуалізму правового статусу військових частин у цивільних відносинах. По-перше, за своєю сутністю (публічно-правовою характеристикою) військові частини реалізують інтереси держави у оборонній сфері (в цих випадках зазначені суб'єкти публічного права діють у цивільних відносинах від імені та в інтересах держави, як її представники відповідно до ст. 173 ЦК України). По-друге, правове становище військових частин у цивільних відносинах пов'язується із потребою цих організаційних утворень у децентралізованому ресурсному забезпеченні своєї діяльності та у створенні передумов для участі у зобов'язальних відносинах з метою отримання позабюджетних джерел фінансування (їх правовий статус у цих правовідносинах регулюється відповідно Главою 7 ЦК України).



У другому розділі «Цивільно-правова характеристика елементів договору поставки матеріальних ресурсів за участю військових частин» дисертант надає характеристику правовідносин, опосередковуючих поставку матеріальних ресурсів за участю військових частин.

У другому розділі також присутні інші цікаві та актуальні систематизації та класифікації, які важливі для наукової розбудови вказаної сфери права. Дисертант доходить слушного висновку на основі аналізу військового законодавства, що умовно можна класифікувати договори, які укладаються військовими частинами, на два види. До першого виду належать договори, характерні для організацій будь-якої форми, оскільки призначені для забезпечення їх нормальної роботи, а тому не потребують додаткової регламентації. Для військових частин такими договорами є договори про користування комунальними послугами (електро-, водо-, тепло-, газопостачання, вивезення та знешкодження сміття тощо), надання послуг зв'язку, договори про розрахунково-касове обслуговування, а також передбачені планами господарської діяльності військових частин договори поставки матеріальних ресурсів.

Друга група договорів, пов'язана з здійсненням уповноваженими суб'єктами повноважень щодо військового майна. Основним видом таких правовідносин є договори про передачу військового майна в найм (оренду) фізичним та юридичним особам (ст. 7 Закону України «Про господарську діяльність у Збройних Силах України»).

Виділення цих договорів в окрему групу зумовлене, по-перше, особливим режимом військового майна; по-друге, наявними обмеженнями, пов'язаними з укладенням цих договорів (як правило, на їх укладення необхідна згода Міністерства оборони, або саме Міністерство виступає стороною таких договорів).

Заслуговує на увагу висновок, що сучасний стан забезпечення військ дозволяє стверджувати, що: по-перше, у зв'язку із заміною договором раніше діючих адміністративно-правових актів, договірна діяльність стає



важливим регулятором відносин, пов'язаних із забезпеченням потреб військ у матеріально-технічних ресурсах; по-друге, спостерігаються тенденції до розширення договірної сфери регулювання тилового забезпечення повсякденної діяльності військ, в результаті чого військові частини повинні отримувати більшу самостійність при вирішенні питань, що становлять інтерес для них як суб'єктів майнових відносин.

Третій розділ «Цивільно-правова характеристика елементів договору поставки матеріальних ресурсів за участю військових частин» зосереджено на предметі договору поставки матеріальних ресурсів військовим частинам, змісті договору поставки матеріальних ресурсів військовим частинам, виконанні договору поставки матеріальних ресурсів за участю військових частин та наслідки його невиконання/неналежного виконання.

У своєму дослідженні автор дійшов висновку про необхідність прийняття нового Положення про поставку продукції виробничо-технічного призначення та товарів народного споживання для військових частин, а також запропонував при оновленні ЦК України розширити положення щодо юридичних осіб публічного права, а саме доповнити й такими суб'єктами як військові частини – юридичні особи суб'єкта публічного права.

Також, у цьому розділі автор виявляє, що численні факти нівелювання диспозитивності у договірних правовідносинах з постачання, пов'язані, перш за все, за участю такого суб'єкта як військова частина (юридична особа суб'єкта публічного права), проте правова природа даних відносин не змінюється і вони не переходять в розряд адміністративно-правових відносин. Визначено, що обмеження договірної свободи обох сторін, виражені в процедурі договірного зобов'язання та інших імперативних вказівках, є охоронним елементом цивільно-правового регулювання.

У роботі багато й інших слушних висновків та пропозицій, які заслуговують на позитивну оцінку та містять відповідні елементи новизни.

**Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.** Використання Павловським



О.С. загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, які ґрунтуються на принципах об'єктивного, комплексного та всебічного аналізу правовідносин в обраній сфері дослідження, їх послідовне та системне застосування призвело до комплексного аналізу предмету дослідження, глибокого та всебічного висвітлення проблематики.

Теоретична база дослідження включає комплексні праці провідних експертів у галузі цивільного права. Особлива увага у дослідженні приділяється опрацюванню договорів та судової практики, що дозволило автору продемонструвати високий рівень наукового аналізу та обґрунтованості висновків і рекомендацій.

**Наукове та практичне значення отриманих результатів** полягає в можливості використання отриманих висновків у покращенні правового регулювання договору поставки як інструменту матеріального забезпечення суб'єктів публічного права. Окрім того, результати дослідження важливі для правозастосовної практики, особливо у вирішенні спорів, що стосуються цивільно-правової відповідальності за невиконання договорів поставки.

У навчальному процесі вони можуть бути використані при викладанні цивільного права, а також інших дисциплін, пов'язаних із питаннями забезпечення національної безпеки та оборони. Дослідження також має значення для формування єдиної правозастосовної практики у сфері доступу до матеріальних ресурсів як військовими частинами, так і іншими суб'єктами публічного права.

**Повнота викладу положень дисертації в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації.** Детальне ознайомлення з текстом дисертаційного дослідження Павловського О.С., опублікованими працями за темою дисертації дозволяє нам дійти висновку, що отримані результати дисертаційного дослідження відображено у семи наукових статтях та тезах доповідей, з яких три наукові статті опубліковано в наукових фахових виданнях, визначених МОН України, одна наукова стаття – у періодичному науковому виданні іноземної держави, яка входить до Європейського Союзу,



що є підтвердженням достатнього рівня апробації результатів дисертації.

**Відсутність порушень академічної доброчесності.** У дисертаційному дослідженні, а також у публікаціях із результатами наукової роботи не виявлено порушень академічної доброчесності, включаючи академічний плагіат, самоплагіат, фабрикацію чи фальсифікацію. Автор використав наукову літературу, нормативні акти та інші джерела, дотримуючись законодавства України про авторські права та суміжні права. Використання автором належних наукових методів дослідження, а також дотримання ним академічної доброчесності підтверджує відсутність плагіату у дисертаційному дослідженні.

**Зауваження та дискусійні положення, які викладені в дисертації.** Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, отримані наукові висновки та розроблені рекомендації, наявний у них ступінь наукової новизни вважаємо на необхідне зосередити увагу на окремих аспектах, які потребують додаткового обговорення :

1. Автором у пункті першому та пункті другого новизни, зауважено, що саме ним вперше визначено, що *«військова частина є юридичною особою суб'єкта публічного права, тобто створена державним органом – Міністерством оборони України, якому відповідно до закону, надана компетенція на створення певних підрозділів (у тому числі їх реєстрація), для виконання поставленої мети та визначених державних функцій»* (пункт перший) та сформульовано узагальнене визначення військової частини, як юридичної особи суб'єкта публічного права, виділено характерні ознаки військової частини як учасника цивільних правовідносин (пункт другий). На нашу думку більш доречним було б поєднання вказаних пунктів новизни, так як у сформульованому авторському визначенні автор вказує також, що військова частина є юридичною особою - суб'єктом публічного права. Таким чином дублювання вказаних положень новизни не є доцільним.

2. Автором удосконалено *«наукові пропозиції щодо умовної класифікації договорів, які укладаються військовими частинами, на два види:*



загальні та спеціальні. До першого виду відносяться договори, притаманні для організації будь-якої форми, оскільки призначені для забезпечення їх нормальної роботи, а тому не потребують додаткової регламентації (договори про користування комунальними послугами (електро-, водо-, тепло-, газопостачання, вивезення та знешкодження сміття тощо), надання послуг зв'язку, договори про розрахунково-касове обслуговування, а також передбачені планами господарської діяльності військових частин договори поставки матеріальних ресурсів). Друга група договорів, пов'язана із здійсненням уповноваженими суб'єктами повноважень щодо військового майна (договори про передання військового майна в найм (оренду) фізичним та юридичним особам), за винятком озброєння, боєприпасів, бойової та спеціальної техніки». Водночас у вказаній класифікації не відображено, яке місце займають договори про безоплатну передачу матеріальних ресурсів військовим частинам.

3. Автор здійснив додаткове аргументування такого висновку, що «військові частини як юридичні особи підлягають державній реєстрації в Міністерстві оборони України, відповідно на цій підставі запропоновано створення в названих органах спеціального структурного підрозділу Міністерства юстиції, який і буде вести реєстр військових частин – юридичних осіб». На нашу думку, реєстрація військових частин мала б здійснюватися міжвідомчим реєстраційним підрозділом, до складу якого б увійшли представники як Міністерства оборони, так і Міністерства юстиції.

4. Після повномасштабного вторгнення в Україну зросла волонтерська активність як серед громадян України, громадських, благодійних, релігійних організацій, інших громадських об'єднань, підприємницьких товариств України та зарубіжних держав. Доволі поширеною є практика набуття військовими частинами автомобілів, дронів, запчастин, одягу, захисного спорядження, аптечок, інших матеріальних ресурсів безоплатно на основі договорів пожертви та дарування. Водночас у роботі автором не приділено



увагу питанню співвідношенню договорів поставки з іншими договорами, у тому числі про безоплатне набуття матеріальних ресурсів.

5. В умовах євроінтеграційного вибору та прагнення співпраці в оборонній сфері із країнами НАТО, не достатньо здійснено у роботі порівняльних досліджень про особливості використання договорів поставки для забезпечення матеріальними ресурсами військових частин у таких країнах. На нашу думку, відповідне компаративне дослідження дозволило б автору напрацювати доволі слушні пропозиції до покращення українського цивільного законодавства. З метою досягнення наукової повноти та всебічності даного дослідження необхідним є проведення додаткового аналізу у майбутньому вказаного питання.

Висловлені зауваження мають переважно за мету науково удосконалити висновки та пропозиції, в жодному разі вони не ставлять під сумнів загальний позитивний висновок про проведене дисертаційне дослідження Павловським О.С. Ці зауваження мають на меті підтримати наукову дискусію та спрямувати до більш глибоких і змістовних майбутніх наукових пошуків, пов'язаних з темою дослідження.

**Загальний висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.** Дисертаційне дослідження Павловського Олександра Сергійовича за темою «Договір поставки матеріальних ресурсів за участю військових частин відповідно до законодавства України» є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові науково обгрунтовані результати з розробки теоретичних і практичних аспектів укладення та виконання договорів поставки матеріальних ресурсів за участю військових частин, що мають істотне значення для науки цивільного права.

Дисертаційна робота Павловського Олександра Сергійовича за темою «Договір поставки матеріальних ресурсів за участю військових частин відповідно до законодавства України», за актуальністю, ступенем новизни, обгрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки



здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями) та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор – Павловський Олександр Сергійович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081«Право».

**Офіційний опонент:**

**докторка юридичних наук, професорка,  
професорка кафедри цивільного права  
та процесу Державного вищого  
навчального закладу «Ужгородський  
національний університет»**

**Менджул Марія Василівна**

